

діяння як суб'єктного чи несуб'єктного. Людину, яка виступає суб'єктом, характеризує технологічність активності. Це акцентовано в концепціях, які мають відношення до навчання, особливо при планомірному формуванні розумових дій та понять. П. Я. Гальперін показав, що в структурі діяння необхідно розрізняти орієнтовну та виконавчу частини. Рівень доцільності, а не тільки цілеспрямованості діянь суб'єкта буде залежати від їхньої орієнтовної основи. Ефективність сформованої дії залежить як від типу орієнтації, так і від якості відпрацювання [4].

Серед загальнообов'язкових властивостей суб'єктності повинні бути активність, здатність до цілеутворення, самосвідомість, самовитримка, самооцінка, самоконтроль в процесі діяльності, свобода та відповідальність. Людина характеризується з позиції психологічної науки як суб'єкт життєдіяльності, чи диференційовано: як суб'єкт пізнання, відношення, регуляції, комунікації. Різносторонність розуміння поняття «суб'єкта», психічної і суб'єктної організації свідчить про необхідність систематизації знань на такому рівні узагальнення, щоб концептуальну модель можна було використати незалежно від того, яку активність проявляє людина і в якій ситуації вона знаходиться, а також діяльність чи спілкування вона реалізує. Без вирішення цих проблем неможливе здійснення психолого-правового підходу до суб'єкта кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Л. В. Психология субъекта и субъекта преступления: Монография / Л. В. Алексеева. – Тюмень: Изд-во Тюменского гос. ун-та, 2004. – 520 с., С. 89-90
2. Альбуханова К. А. О субъекте психической деятельности / К. А. Альбуханова. – М.: Наука, 1973. – 288 с.
3. Брушлинский А. В. Субъект: мышление, учение, воображение / А. В. Брушлинский. – М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «Моделю», 1996. – 392 с.
4. Гальперин П. Я. Психология как объективная наука: Избранные психологические труды / П. Я. Гальперин. – М.: ИИН; Воронеж: НПО «Моделю», 1998. – 480 с.
5. Костицкий М. В. Философські та психологічні проблеми юриспруденції: вибрані наукові праці / М. В. Костицкий – Чернівці: Рута, 2008 – 560 с.
6. Марчак В. Я. Омежена осудність: психолого-правовий зміст: Монографія / В. Я. Марчак. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 400 с.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОСОБИ ПРИ СКОЄННІ ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ

Шуляр В.О.,

здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, начальник управління правового забезпечення Державної судової адміністрації України *Коцинець В.В.*

Актуальним для теперішнього часу слід вважати завдання вдосконалення законодавчого регулювання і врахування емоційного стану особи під час скоєння протиправного діяння. Необхідним також є узгоджене поєднання правових конструкцій, що використовуються в правовому полі на їх позначення, та їх психологічних корелятивів, зокрема, афекту та його різновидів.

Історичні здобутки та зарубіжний досвід, безумовно, мають вплив на сучасне нормотворення, адже вони виступають не лише джерелом права, але й дозволяють визначити ймовірні дискусійні питання та уникнути прогалин і неточностей при формулюванні відповідних законодавчих приписів. Не є виключенням і норми, в яких йдеться про вплив на протиправну поведінку емоційних станів. Законодавці різних країн, враховуючи особливості менталітету громадян та наявні правові традиції, по-різному підходять до цієї складної проблеми, але всі вони єдині в тому, що інтенсивна емоція значною

мірою впливає на поведінку суб'єкта правопорушення (злочину), отже, повинна враховуватися при визначенні ступеня його вини як обставина, що або пом'якшує відповідальність/покарання, або взагалі унеможливає їх.

В чинному Кримінальному кодексі України емоційний стан особи при вчиненні протиправного діяння врахований у вигляді «стану сильного душевного хвилювання». В відповідних коментарях, підручниках та навчальних посібниках, монографіях та наукових публікаціях він найчастіше прирівнюється до «афекту» чи «фізіологічного афекту». Іншими словами, правники схильні отожднювати сильне душевне хвилювання з афективним станом, психологи вказують на суттєву відмінність цих понять.

Аналіз законодавства різних країн світу дозволяє також стверджувати, що в більшості випадків законодавці визначають негативні переживання надзвичайної інтенсивності як тимчасову дисфункцію емоційної («душевної») складової психіки, які виявляються в хвилюванні та збудженні внаслідок афектогенного потрясіння. При цьому має місце дезорганізованість свідомості та поведінки, що заважає суб'єкту повною мірою контролювати та усвідомлювати зміст та наслідки своїх дій.

Поряд із цим, у деяких кримінальних законодавствах (Австрія, Ізраїль, Швеція) сильне душевне хвилювання (афект) отожднюється чи межує з психічними розладами (вживається через «або...»). Такий підхід зустрічається і в роботах вітчизняних юристів, що свідчить про нерозуміння авторами психологічної природи афекту. Так, А.А. Музика вказує, що особа в стані афекту повинна вважатися обмежено осудною [1]; Т.М. Приходько називає фізіологічний афект хворобливим станом психіки та пропонує замінити поняття «сильне душевне хвилювання» на «обмежену осудність» [2].

Такі міркування породжені, окрім іншого, й недостатньою теоретичною опрацьованістю поняття «обмежена осудність» як новели КК України. Хоча безсумнівно, що вона є ознакою суб'єкта злочину, в той час як стан сильного душевного хвилювання – характеристика його суб'єктивної сторони.

Фізіологічний афект – не психічний розлад, він «вибухає» як наслідок потрапляння нормальної людини в надзвичайні, несприятливі умови, що перевищують межу її адаптативних здібностей. Його провідною ознакою є суб'єктивна раптовість, неочікуваність та особистісна нехарактерність таких дій. Саме через це й виникають підстави для пом'якшення покарання. Звичайно, афективні дії може скоїти й психічно хвора особа, але в цих випадках не може йтися й про фізіологічний афект: це афект аномальний або патологічний, що й визначає специфіку подальшої оцінки скоєного діяння.

Що стосується позначення афекту за допомогою емоцій («сильний емоційний стан», «сильне емоційне збудження», «емоційне збудження», «страх та хвилювання», «сильне хвилювання», «тяжкий психічний стан», «емоційне потрясіння», «емоційне хвилювання» та ін.), то вони відображають різні аспекти екстремального емоційного реагування на зовнішній психотравмуючий чинник, але видаються нам надто звуженими, орієнтованими на конкретні ситуації. Психологічна природа фізіологічного афекту до них не зводиться та дозволяє розглядати такі ситуації в більш універсальному контексті.

З цієї ж причини нам видається некоректним прирівнювання стану сильного душевного хвилювання до афекту, їх спів-існування в одній статті (КК Азербайджану, Російської Федерації, Білорусі, Казахстану). Афект має інше, більш специфічне смислове навантаження, ніж душевне хвилювання.

Список використаних джерел:

1. Музика А. А. Ще раз про обмежену осудність / А. А. Музика // Право України. – 1998. – № 4. – С. 38-41
2. Приходько Т. М. Фізіологічний афект – одна з підстав визнання особи обмежено осудною / Т. М. Приходько // Право України. – 2001. – № 1. – С. 53-55